

Originalni naučni rad

UDK: 94:929.52 BALŠIĆ

DOI: 10.7251/FLZB2223035P

Dubrovački Balšići u drugoj polovini XIV vijeka

Marijan Premović^{1*}

Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet,

Studijski program za istoriju

Sažetak: U radu je dat pregled Balšića koji se javljaju u Dubrovniku u drugoj polovini XIV i prvih decenija XV vijeka. U fokusu istraživanja nije porodica zetskih gospodara Balšića, već "drugi" Balšići koji se spominju u izvorima Državnog arhiva u Dubrovniku (ser. 35 Diversa Cancellariae, ser. 36 Debita Notariae i ser. 52 Lamenta de foris). Do adekvatnih zaključaka doći ćemo induktivnom metodom, analitičkim postupkom, s ciljem izvođenja konačne sinteze. Tragom spomenute arhivske građe ističe se prisutnost Balšića, saopštavaju se imena i navode se hronološki njihovi pomeni u dokumentima. Među najpoznatijim predstavnicima Balšića koji su živjeli i djelovali u Dubrovniku bio je mesar Radul. Prikazana je njegova trgovačka karijera i aktivnosti iz godine u godinu, prisutnost u kreditnoj trgovini grada Sv. Vlaha, kada i koliko se kreditno zadužuje, njegovo djelovanje kao kreditora, trgovačka umreženost, trgovina i drugi oblici djelovanja.

Ključne riječi: Balšići, Dubrovnik, XIV vijek, Radul Balšić, trgovina, krediti.

^{1*} marijanp@ucg.ac.me

Uvod

Porodica Balšić je od 1360. do 1421. godine upravljala Zetom.² U tom je razdoblju postala jedna od najmoćnijih dinastija između Dubrovnika i Himare. U pisanim dokumentima prvi put se spominju 29. septembra 1360. godine, u povelji kojom je srpski car Uroš V dao trgovačke garancije dubrovačkoj vlasteli i trgovcima da slobodno mogu ići na Zetu na Balšiće (Stojanović, 1929, 99). Srednjovjekovna Zeta Balšića i neposredno zaleđe za Dubrovnik su predstavljali područje najbližeg djelovanja i njegovih najvažnijih trgovačkih interesa. Posljednjih nekoliko decenija XIV i u prvoj polovini XV vijeka grad Sv. Vlaha doživljava privredni rast. Zbog toga su stanovnici zetskog primorja poslovno bili upućeni na Dubrovnik. Zahvaljujući blizini Dubrovnika i poslovnoj saradnji, o Balšićima je, sačuvan veliki broj arhivskih podataka.³

Ime Balša u poznom srednjem vijeku povremeno je prisutno na prostoru južnog Jadrana.⁴ Na osnovu njegovog oblika često je tumačeno etničko porijeklo zetskih gospodara Balšića.⁵ U fokusu našeg istraživanja nije porodica zetskih gospodara Balšića, već "drugi" Balšići koji se spominju u izvorima Državnog arhiva u Dubrovniku. O Balšićima u gradu Sv. Vlaha pisalo se izuzetno rijetko u istoriografiji i nije uopšte osvijetljena ova problematika kroz arhivsku građu. Na osnovu istraživanja u dubrovačkom arhivu Milena Gecić je, u svojoj neobjavljenoj doktorskoj tezi *Zeta u doba Balšića*, ukazala na podatke o drugim Balšićima u Dubrovniku. M. Gecić imala je pred sobom dosta materijala za obradu u doktorskoj disertaciji, ali ovi dubrovački Balšići nisu bili predmet njenog

2 Teritorija porodice Balšić u navedenom periodu se mijenjala. Njihova se vlast s prekidima protezala od Dubrovnika do Himare (osim Kotora), dok je u unutrašnjosti povremeno obuhvatala Onogošt, Peč, Prizren i Trebinje. O teritorijalnom opsegu Balšića vidi u: Sima Ćirković, Ivan Božić, Dimitrije Bogdanović i Vojislav Đurić, *Istorija Crne Gore II/2. Od kraja XII do kraja XV vijeka. Crna Gora u doba oblasnih gospodara*, (Titograd: Redakcija za istoriju Crne Gore, 1970), 12 – 131; Božidar Šekularac, *Crna Gora u doba Balšića*, (Cetinje: Obod, 2011), 171 – 189; Srđan Rudić, *Balšići: gospodari Zete*, (Beograd: Centar za napredne srednjovekovne studije, Beograd 2021), 43 – 118.

3 Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808. Dio 1, Od osnutka do 1526.*, (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1980), 153 – 156.

4 B. Šekularac, *Crna Gora*, 21 – 25.

5 O porijeklu Balšića postoji puno teorija, na ovom mjestu dajemo samo izbor: Milena Gecić, *Zeta pod Balšićima* (doktorska disertacija), (Beograd: Filozofski fakultet, 1962), 3; B. Šekularac, *Crna Gora*, 21 – 27; S. Rudić, *Balšići*, 13 – 30.

istraživanja.⁶ Informacije o dubrovačkim Balšićima ukazane su i apostrofirane kod Srđana Rudića u monografiji *Balšići: gospodari Zete*, uz pozivanje na M. Gecić, identifikovan je Stipko Balšić iz Crne Gore (1348), Nikola Balšić iz Dračevica (1432), kao i Radul Balšić koji se navodi samo dva puta: 2. novembra 1378. i 20. maja 1392. godine.⁷ Saznanja spomenutih naučnika poslužila su nam kao polazna osnova, a mi smo pokušali da uz pomoć neobjavljenih izvora tu prazninu popunimo.

U drugoj polovini XIV i prvih decenija XV vijeka informacije o Balšićima sačuvane su u dokumentima iz Državnog arhiva u Dubrovniku, ali ti podaci razasuti su po serijama: *Notarske zadužnice (Debita Notariae)*, *Različiti spisi kancelarije (Diversa Cancellariae)* i *Tužbe kaznenih djela učinjenih izvan grada (Lamenta de foris)*.⁸ Informacije u arhivskim dokumentima su suvoparne, pa je njihovu prezentaciji otežano predstaviti kao jednu povezanu cjelinu. Od sedamdesetih godina XIV vijeka kroz prizmu očuvane dubrovačke građe možemo pratiti dubrovačke i druge Balšiće koji se spominju. Najveći broj dokumenata našli smo za Radula Balšića, dok se ostali Balšići u Dubrovniku spominju samo po jednom.

Prvi spomeni Balšića

Ime Balša spominje se u dubrovačkoj i kotorskoj arhivskoj građi. U dubrovačkim knjigama, 18. maja 1304. godine, spominje se „Mata de Bolsith” iz Bara, po kome je srpska kraljica Jelena slala pismo dubrovačkom knezu. U istorijskoj literaturi Mato se dovodi u vezu sa zetskom dinastijom Balšića.⁹ Nakon toga imamo spomen u kotorskoj arhivskoj građi, u oktobru 1334. godine, Bratoja Balšina. Sljedeće godine spomenuti su „Balšini grebeni” iznad Njeguša.¹⁰

6 M. Gecić, *Zeta pod Balšićima*, 3 – 4.

7 S. Rudić, *Balšići*, 31. *Stipcho Balsich de Cerna Gora* (1348) spominje se u studiji Milana Šufflaya, *Srbi i Arbanasi: (njihova simbioza u srednjem vijeku)*, (Beograd: Seminar za arbanasku filologiju, 1925), 33.

8 Državni arhiv u Dubrovniku (dalje: DAD), *Diversa Cancellariae* (dalje: *Div. Canc.*), ser. 35, sv. 15, 24, 27, 29, 30, 32 – 41; *Debita Notariae* (dalje: *Deb. Not.*), ser. 36, sv. 8, 10 – 12; *Lamenta de foris* (dalje: *Lam. de for.*), ser. 52, sv. 1.

9 Josip Jelčić, *Zeta i dinastija Balšića: dokumentovane istorijske studije*, (Podgorica: Matica crnogorska, 2010), 39; S. Rudić, *Balšići*, 30.

10 Risto Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima: (XIV–XVI vijek)*, knj. II, (Titograd: Istorijski institut SR Crne Gore, 1974), 197; S. Rudić, *Balšići*, 31.

Većina Balšića spomenutih u dubrovačkim dokumentima spominje se jednom, pa je teško utvrditi njihovu porodičnu povezanost i porijeklo. U kancelarijatu, u junu 1348. godine, spominje se Nikšićanin Balšić.¹¹ U tužbama kaznenih djela učinjenih izvan grada Dubrovnika, 11. jula 1373. godine, spominje se da je Maroje Vučinin podnio tužbu protiv Nikole Balšića i ostalih iz Bijele zbog pljačke.¹² U kancelarijatu, 26. maja 1376. godine, spominje se Milodrug Balšić vezano za predaju zaloga (srebrni pojas).¹³

Radul Balšić – trgovac i kreditor

Radul Balšić je bio trgovac solidnog formata o čemu svjedoče arhivska dokumeta, u kojima se o njemu nalaze mnogi podaci. To su podaci iz kancelarijata i notarijata koji daju malo prostora za detaljniju analizu njegovog života. Serija *Različiti spisi kancelarije* sadrži dokumenta koja se odnose na zadužnice, oglase o prodaji nekretnina, tužbe, ročišta, iskaze svjedoka, presude itd. U zapisima kancelarije nalazimo važne podatke koji nam objašnjavaju pojedine probleme vezane za kreditnu trgovinu Balšića i kroz djelovanje trgovačkih društava.¹⁴ Pomeni Radula u *Notarskim zadužnicama* pružaju podatke o kreditiranju trgovine, koliki iznosi se pozajmljuju, imena vjerovnika i dužnika, rok vraćanja i slično.¹⁵ Kao što smo istakli Radul nije bio predmet zanimanja istoričara, a o njegovom životu nije se skoro ništa znalo. U istorijskim izvorima postao je poznat od 1377. godine. Od tada je moguće pratiti njegov put trgovačke afirmacije – do 1415. godine. Kada govorimo o njegovim početnim kreditnim poslovima, od 1377. do 1387., potrebno je naglasiti da je bio slabije „poznat“ u trgovačkim krugovima.

11 DAD, *Div. Canc.*, sv. 15, f. 117v (24. 6. 1348.).

12 DAD, *Lam. de for.*, sv. 1, f. 125^v, (11. 7. 1373.).

13 DAD, *Div. Canc.*, sv. 24, f. 147v (26. 5. 1346.).

14 Ignacij Voje, *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku*, (Sarajevo: Akademija nauka i umetnosti Bosne i Hercegovine, 1976), 80 – 84; Esad Kurtović, *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne I/1 (Ispisi iz knjiga zaduženja Državnog arhiva u Dubrovniku 1365–1521)*, (Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 2017), XI – XII.

15 I. Voje, *Kreditna trgovina*, 61 – 78; Esad Kurtović, *Arhivska građa za historiju srednjovjekovne Bosne: (ispisi iz knjiga kancelarije Državnog arhiva u Dubrovniku 1341–1526)*, (Sarajevo: Institut za historiju - Historijski arhiv, 2019), IX.

U prvoj polovini aprila 1377. godine mesar Milon, gaštald (starješina) bratovštine Sv. Nikole, izjavljuje da je Radulu Balšiću na godinu dana iznajmio gabelu iste bratovštine za 63 perpera.¹⁶ Radul je bio mesar i član Bratovštine Sv. Nikole, koji je bio zaštitnik mesara na Prijekome u Dubrovniku. Na Prijekome se nalazila predromanička crkva Sv. Nikole, koja je bila središte okupljanja vjernika na svečev praznik 9. maja, uz pučki običaj dijeljenja jabuka neoženjenim pripadnicima te zajednice i porodično darovanje djece.¹⁷ Radulova pripadnost Bratovštini ukazuje nam na njegovu vezu s upravnikom Milonom. Barka mu je trebala za trgovačku djelatnost. Deset godina kasnije, 1. septembra 1387. godine, Nikoje Pribojević izjavljuje da je od Radula unajmio barku za jedan perper mjesečno. Ukoliko kojim slučajem barku izgubi ili upropasti, odgovaraće Balšiću i platiće 20 perpera. Radul je 2. oktobra, mjesec dana nakon sklapanja ugovora, primio dvanaest groša.¹⁸ Zahvaljujući svom trgovačkom angažovanju iz dokumenta saznajemo da je stekao barku, koju je iznajmljivao za novac. Dana 10. oktobra 1387. godine iznajmio je svoju barku Pasku Soniću do Božića.¹⁹ U dubrovačkom notarijatu kao rok za otplatu često se navodio praznik.²⁰ Najam za barku iznosio je 11 groša mjesečno.²¹ Radul je u značajnoj mjeri učestvovao u kreditnoj trgovini. Učestalo zaduživanje ga određuje ga kao veoma aktivnog trgovca. U Dubrovniku su kreditni dužnici novac dobijali na osnovu garancija jemca, davanja zaloga i jemstva prokuratora.²²

Krajem septembra 1389. Radul Balšić u partnerstvu s Dimkom Tudorovićem garantuje da će Radoslav Grubišić u roku od dva mjeseca vratiti dug od 200 perpera Ostoji

16 DAD, *Deb. Not.*, sv. 8, f. 26v (9. 4. 1377.).

17 O bratovštini sv. Nikole vidi više u: Vinicije B. Lupis i Nikolina Hazdovac Bajić, „Kult svetog Nikole – mijene kroz povijest i uloga u izgradnji suvremenog identiteta Dubrovnika“, *Crkva u svijetu* 56, br. 4 (2021): 679 – 693.

18 DAD, *Div. Canc.*, sv. 27, f. 30ʹv (1. 9. 1387.).

19 DAD, *Div. Canc.*, sv. 27, f. 43ʹv (10. 10. 1387.).

20 I. Voje, *Kreditna trgovina*, 130 – 136.

21 DAD, *Div. Canc.*, sv. 27, f. 43ʹv (10. 10. 1387.).

22 I. Voje, *Kreditna trgovina*, 119 – 127; Ignacij Voje, *Poslovna uspešnost trgovcev v srednjeveškem Dubrovniku*, (Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2003), 90 – 99; Esad Kurtović, *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne I/1*, IX.

Nikoliću. Za istog trgovca, istog dana, garantovali su za još jedno kreditno zaduženje od 100 perpera kod kreditora Stefana Lukarevića. Rok vraćanja duga bio je do tri mjeseca.²³ Početkom januara 1390. Brajko Radanić, Radić Petrović i Radoslav Milenović obavezuju se na isporuku 24 drvene grede Radulu Balšiću gaštaldu bratovštine Sv. Nikole u Dubrovniku i sudiji iste bratovštine Nenku Kodanoviću.²⁴ Iz notarske zadužnice saznajemo da je starješina bratovštine Sv. Nikole bio Radul. Bratstvo je funkcionisalo kao vid sindikalne organizacije tog vremena.²⁵ Jedna od specifičnosti koja je pratila trgovačku djelatnost Radula su njegovi partnerski poslovi i saradnja s mesarom Dimkom Tudorovićem, a bili su zajedno članovi bratovštine Sv. Nikole.

Njih dvojica često zajednički djeluju, pa su informacije o njima povezane. Radul zajedno sa Dimkom, 9. jula 1390. godine, pozajmio je od Blaža Menčetića 300 perpera. Rok za vraćanje kreditnog zaduženja bio je do dva mjeseca od predstojećeg putovanja.²⁶ Uzimanje kredita od 300 perpera predstavlja najčešće zaduživanje u trgovačkoj robi i izražava se novčanim iznosom. Podrazumijeva da osoba koja uzima robu na kredit (dužnik) vrati kredit u novcu, svome kreditoru poslije dogovorenog vremena. Tih je godina uspon u trgovačkoj karijeri imao je Radul, pa se u notarijatu spominje 27. maja 1391. godine kao kreditor s Dimkom Tudorovićem.²⁷ Krajem proljeća 1391. godine Radul se sa Dimkom zadužio kod Martinusija de Sorgo 200 perpera.²⁸ Iz navedenih podataka vidimo da je Balšić u Dubrovniku uspješno razvijao trgovački biznis i uživao povjerenje. Tokom 1392. godine njegova trgovačka aktivnost bila je učestala.

Dana 27. februara 1392. godine Luka Pelilec i Ratko Obradović izjavljuju da duguju Radulu i Dimku 84 dukata, koje će uplatiti najdalje za mjesec dana.²⁹ Istog

23 DAD, *Div. Canc.*, sv. 29, f. 13'v (28. 9. 1389.).

24 DAD, *Div. Canc.*, sv. 29, f. 48'v (7. 1. 1390.).

25 V. B. Lupis i N. Hazdovac Bajić, „Kult svetog Nikole“, 686.

26 DAD, *Deb. Not.*, sv. 10, f. 74v (9. 7. 1390.).

27 DAD, *Deb. Not.*, sv. 10, f. 113'v (27. 5. 1391.).

28 DAD, *Deb. Not.*, sv. 10, f. 121v (20. 6. 1391.).

29 DAD, *Deb. Not.*, sv. 10, f. 132'v (27. 2. 1392.).

dana Luka Pelileć, Ratko Obradović i Bogoje Dolenović uzeli su 80 dukata kredita od Radula i Dimka sa rokom otplate do dva mjeseca.³⁰ Sjutradan Pretod Radosalić, Radan Radunović, Bogoslav Milojević i Dobretko Radunović uzeli su trgovački kredit od 103 zlatna dukata od Radula i Dimka, s rokom otplate od mjesec dana.³¹ Dana 17. maja 1392. godine Sergije Bogunović, Bogoje Drisojević krojač i Bogumil Radovanić potvrđuju da su pozajmili od Radula i Dimka 45 zlatnih dukata, a rok otplate bio je do mjesec dana.³² Sedam dana kasnije Kostadin Radojević, Radoš Njegojević i Radin Bogojević izjavljuju da su dužni Radulu i Dimku, ortacima, 75 dukata sa rokom naplate do mjesec dana. Na margini dokumenta naznačeno je da su dužnici podmirili dug.³³

U prvoj polovini jula 1392. godine Radoslav Grupsic izjavljuje da se zadužio kod Marina Rastića 40 dukata, a Radul se pojavljuje kao jamac za 27 dukata, u slučaju da dug ne bude vraćen na vrijeme.³⁴ U aprilu 1393. godine Pripčin Mihaljević, Radeša Njegojević i Rađen Bogojević izjavljuju da duguju Radulu i Dimku, mesarima, 87 dukata koje se obavezuju isplatiti do mjesec dana.³⁵ Dana 5. maja, iste godine, Junko Klapsić, Ratko Obradović i Borisav Bolković izjavljuju da duguju Radulu i Dimku 62 dukata i 12 groša, koje se obavezuju da će isplatiti do mjesec dana od prvog predstojećeg putovanja.³⁶ U dokumentima Balšić se spominje kao porotnik 20. oktobra 1393. godine,³⁷ a deset dana kasnije navodi se da je imovina Radina Bogojevića rukama Milana Gjurinovića, Krasoja Gera i Radula Balšića.³⁸ Godinu dana docnije

30 DAD, *Deb. Not.*, sv. 10, f. 132'v (27. 2. 1392.)

31 DAD, *Deb. Not.*, sv. 10, f. 134v (28. 2. 1392.).

32 DAD, *Deb. Not.*, sv. 10, f. 143'v (17. 5. 1392.).

33 DAD, *Deb. Not.*, sv. 10, f. 144v (24. 5. 1392.).

34 DAD, *Deb. Not.*, sv. 10, f. 153'v (12. 7. 1392.).

35 DAD, *Deb. Not.*, sv. 11, f. 20v (24. 4. 1393.).

36 DAD, *Deb. Not.*, sv. 11, f. 23'v (5. 5. 1393.).

37 DAD, *Div. Canc.*, sv. 30, f. 70'v (20. 10. 1393.).

38 DAD, *Div. Canc.*, sv. 30, f. 75v (30. 10. 1393.).

Radul u partnerstvu s Dimkom uzima kreditno zaduženje od 342 perpera i 4 groša. Kreditor ovog zaduženja bio je Stefan Lukarević, a rok za vraćanja zajma iznosio je mjesec dana. Na margini upisana je bilješka da je njihov dug izmiren.³⁹ Iz notarijata primjetno je da Radulova platežna moć i bogatstvo postepeno rastu.

Polovinom decembra 1394. mesari Dimko i Radul uzeli su kreditno zaduženje od 350 perpera od Pripka Gracianovića, koje će povjeriocu vratiti do mjesec dana od predstojećeg putovanja. Na margini upisana bilješka da je dug izmiren.⁴⁰ U *Debita*, 22. oktobra 1395., se spominje Radul da je u partnerstvu s Dimkom uzeo kredit od 800 perpera od Ursa Žamanovića. Svoje zaduženje vratiće u roku od dva mjeseca. Na margini dokumenta naznačeno je da je dug izmiren.⁴¹ Zanimljivo je da se ne nigdje ne navodi gdje će Radul i Dimko prodavati zaduženu robu. Isti partneri, 11. decembra 1395.godine, uzeli su kreditno zaduženje od 100 perpera, od Mare, udovice Stjepana Sorkočevića.⁴² Kreditno zaduživanje uz udruženo poslovanje s Dimkom, pokazuje nastojanje da se dodatno osigura sklopljeni poslovni aranžman.

U aprilu 1398. godine sudci bratovštine mesara u Dubrovniku (Luka Lepilec, gaštald, Bogdan Bernaba i Ivanko Milovanić) sklapaju ugovor sa mesarima Radulom i Dimkom.⁴³ Iz navedenih podataka vidi se da je Radul često sarađivao sa članovima bratovštine Sv. Nikole i da je svoje kredite uspješno vraćao. To je primjetno iz sklapanja novih ugovora. U istorijskim izvorima nastupa zatišnje za aktivnost Balšićevu do 15. aprila 1401. godine. Tada Pripko Gracijanović u kancelarijatu potvrđuje da je od mesara Radula primio srebrninu.⁴⁴ U aprilu 1402. godine, Balšić stupa u trgovačku mrežu (partnerstvo) s Ivanom Siridonovićem, Bogdanom Barnabinom i Tihiradžom Žuranovićem i zajedno uzi-

39 DAD, *Deb. Not.*, sv. 11, f. 106v (8. 11. 1394.).

40 DAD, *Deb. Not.*, sv. 11, f. 112v (15. 12. 1394.).

41 DAD, *Deb. Not.*, sv. 11, f. 164'v (22. 10. 1395.).

42 DAD, *Deb. Not.*, sv. 11, f. 174'v (11. 12. 1395.).

43 DAD, *Div. Canc.*, sv. 32, f. 135'v (26. i 27. 4. 1398.).

44 DAD, *Div. Canc.*, sv. 34, f. 43'v (15. 11. 1401.).

maju kreditno zaduženje od 202 perpera i 6 groša od Marina Nikšininog Gundulića.⁴⁵ U aprilu 1404. godine Dimko Tudorović prodaje Pulku i Radulu Balšiću stoku.⁴⁶ Nije navedeno koja je stoka bila u pitanju. Iste godine, 23. avgusta, Balšić se spominje da je trgovao žitom.⁴⁷ Godinu dana kasnije, 5. jula 1405., Radul je ušao u kooperaciju s Dobroslavom Jurđevićem iz Risna. Njih dvojica obavezuju se da će prema gradu Sv. Vlaha izvršiti isporuku drvene građe.⁴⁸ U prvoj polovini oktobra 1406. u kancelarijatu je upisano da se plijeni imovina Radula Balšića na zahtjev zlatara Brajana.⁴⁹ Nije poznato koji je bio razlog za to i koje obaveze nije ispunio.

Radul je imao sina Dživka, koji se spominje 7. decembra 1408. godine. Tog dana Dživko je stupio u najam u Dubrovniku uz očev pristanak.⁵⁰ U aprilu 1409. godine u kancelarijatu se navodi da je Radul prodao lađu Radulju Bratoradiću.⁵¹ Iduće godine spominje se kao jamac Živku Dukjanoviću, koji će izvršiti neke poslove u Baru.⁵² Tri godine kasnije Radul s Dimkom prodaje Živku Roganoviću i Radojku Puganiću pravo na carinu bratovštine Sv. Nikole.⁵³ Iste godine Balšić se bavio prodajom drvene građe (21. septembar 1412.). To saznajemo iz tužbe Ratke, žene Radika.⁵⁴ Posljednja prikupljena informacija koja spominje Radula je iz februara 1415. godine. U kancelarijatu je tada zabilježena izjava Dimitrija iz Bara i Martola Mislijenovića o novcu, tu se spominje Radul i njegov drugi sin Đurko.⁵⁵

45 DAD, *Deb. Not.*, sv. 12, f. 76^v (13. 4. 1402.).

46 DAD, *Div. Canc.*, sv. 35, f. 61^v (26. 4. 1404.).

47 DAD, *Div. Canc.*, sv. 35, f. 91^v (23. 7. 1404.).

48 DAD, *Div. Canc.*, sv. 35, f. 189^v (5. 6. 1405.).

49 DAD, *Div. Canc.*, sv. 36, f. 102^v (8. 10. 1406.).

50 DAD, *Div. Canc.*, sv. 37, f. 156^v (7. 12. 1408.).

51 DAD, *Div. Canc.*, sv. 37, f. 205^v (21. 4. 1409.).

52 DAD, *Div. Canc.*, sv. 38, f. 123^v (13. 4. 1410.).

53 DAD, *Div. Canc.*, sv. 39, f. 61^v (20. 4. 1412.).

54 DAD, *Div. Canc.*, sv. 39, f. 133^v (21. 9. 1412.).

55 DAD, *Div. Canc.*, sv. 40, f. 127^v (26. 2. 1415.).

Pomeni drugih Balšića u Dubrovniku

Krajem 1397. godine pominju se braća Radič i Danilo, sinovi *Millanci Balsich* u Kotoru.⁵⁶ Dana 6. jula 1417. godine u kancelarijatu se spominje Miloš Balšić.⁵⁷ Početkom jeseni 1432. javlja se u gradu Sv. Vlaha Nikola Balšić iz Dračevica (*Nicolaus Balsich de Draceviča*).⁵⁸ Pet godina kasnije (1437) spominje se Vučić Gojčinović *de Balsich* u Kotoru, pa Milena Gecić smatra da odrednica *de Balsich* označava selo ili katun Vlaha.⁵⁹ I danas još ima spomena ime Balšić u nazivima, Baošić u Boki Kotorskoj, zatim Baoševa gradina, vjerovatno i Baošla u Boki Kotorskoj.⁶⁰

Zaključna razmatranja

U drugoj polovini XIV i prvih decenija XV vijeka spominje se prezime Balšić u dubrovačkim izvorima. Nije riječ o gospodarima i članovima zetske porodice Balšić, već o drugim članovima s prezimenom Balšić. Jedan broj prikazanih Balšića u izvorima se spominje samo jednom i obično se navodi odakle su došli u grad Sv. Vlaha: Stipko Balšić iz Crne Gore (1348), Nikola Balšić iz Dračevica (1373) i Nikola Balšić iz Bijele (1432). Za pojedine Balšiće teško je utvrditi da li su bili Dubrovčani ili su došli možda iz Zete: Nikšićanin Balšić (1348), Milodrug Balšić (1376) i Miloš Balšić (1417). U dokumentima se spominju po jednom i zato je nije moguće dati informacije o njihovom konkretnom prebivalištu.

Među najpoznatijim predstavnicima Balšića koji su živjeli i djelovali u Dubrovniku bio je Radul Balšić. Nemamo podatke ko su bili njegovi prethodnici. Radulova trgovačka aktivnost prikazana je kroz kreditna zaduženja, davanje kredita, iznajmljivanje barke, trgovačku umreženost i djelovanje kao jemca. Hronološkim nizom, od njegovog prvog pomena 1377. do 1415. godine prikazano je njegovo djelovanje u Dubrovniku kroz pojavljivanje u arhivskim izvorima. Radul je bio mesar, član i jedno vrijeme upravitelj Bratovštine Sv. Nikole, koji je bio zaštitnik

56 S. Rudić, *Balšići*, 31.

57 DAD, *Div. Canc.*, sv. 41, f. 119'v (2. 6. 1417.).

58 R. Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena II*, 197; S. Rudić, *Balšići*, 31.

59 M. Gecić, *Zeta pod Balšićima*, 4.

60 M. Gecić, *Zeta pod Balšićima*, 4.

mesara u Dubrovniku. Od 1389. godine počinje njegova intenzivna trgovačka aktivnost. Balšić se zadužuje sam, ali najčešće se udružuje sa svojim partnerom Dimkom Tudorovićem (7 ugovora, 2.292 perpera). U nekoliko ugovora imao je partnerstva i sa drugim trgovcima. Tokom 1392. godine njegov trgovački posao kao kreditora s Dimkom bio je učestaliji, dali su 5 kredita čiji je ukupan iznos bio 387 dukata. To pokazuje i njegovu trgovačku umreženost, uspješno je razvijao trgovački biznis i uživao povjerenje u gradu Sv. Vlaha. Trgovao je drvenim gredama, srebrom, žitom, lađama. U dokumentima se ne navodi da svoju trgovačku aktivnost obavlja na području Zete. Radulova porodica nam je poznata po muškoj liniji, imao je dva sina: Dživka i Đurka.

U dokumentima nismo našli informacije da navedeni Balšići imaju bilo kakvu povezanost sa zetskim gospodarima, pa je veoma teško identifikovati njihovo porijeklo, kao i da li su neki od njih pripadnici jednog zajedničkog roda. Možda je nekom od njih ime oca formom patronimika ostavilo osnovu za njegovo prezime. Rad djelimično popunjava praznine u poznavanju dubrovačkih Balšića i delegira teme za neke nove istraživačke radove.

Neobjavljeni izvori

Državni arhiv u Dubrovniku (DAD), *Diversa Cancellariae* (*Div. Canc.*), ser. 35, sv. 15, 24, 27, 29, 30, 32 – 41.

DAD, *Debita Notariae* (*Deb. Not.*), ser. 36, sv. 8, 10 – 12.

DAD, *Lamenta de foris* (*Lam. de for.*), ser. 52, sv. 1.

Objavljeni izvori

Kurtović, Esad. *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne I/1 (Ispisi iz knjiga zaduženja Državnog arhiva u Dubrovniku 1365–1521)*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, 2017.

Kurtović, Esad. *Arhivska građa za historiju srednjovjekovne Bosne: (ispisi iz knjiga kancelarije Državnog arhiva u Dubrovniku 1341-1526)*, Sarajevo: Institut za historiju - Historijski arhiv, 2019.

Literatura

Ćirković, Sima, Božić, Ivan, Bogdanović Dimitrije & Đurić, Vojislav. *Istorija Crne Gore II/2. Od kraja XII do kraja XV vijeka. Crna Gora u doba oblasnih gospodara*, Redakcija za istoriju Crne Gore, Titograd 1970.

Foretić, Vinko. *Povijest Dubrovnika do 1808. Dio 1, Od osnutka do 1526.*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1980.

Gecić, Milena. *Zeta pod Balšićima* (neobjavljena doktorska disertacija), Beograd: Filozofski fakultet, 1962.

Jelčić, Josip. *Zeta i dinastija Balšića: dokumentovane istorijske studije*, Matica crnogorska, Podgorica 2010.

Kovijanić, Risto. *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima: (XIV–XVI vijek)*, knj. II, Titograd: Istorijski instut SR Crne Gore, 1974.

Lupis, Vinicije B. i Nikolina Hazdovac Bajić. „Kult svetog Nikole – mijene kroz povijest i uloga u izgradnji suvremenog identiteta Dubrovnika“, *Crkva u svijetu* 56, br. 4 (2021): 679 – 700.

Rudić, Srđan. *Balšići: gospodari Zete*, Beograd: Centar za napredne srednjovekovne studije, 2021.

Šufflay, Milan. Srbi i Arbanasi: (njihova simbioza u srednjem vijeku), Beograd: Seminar za arbanasku filologiju, 1925.

Šekularac, Božidar. *Crna Gora u doba Balšića*, Cetinje: Obod, 2011.

Voje, Ignacij. *Kreditna trgovina u srednjovjekovnom Dubrovniku*, Sarajevo: Akademija nauka i umetnosti Bosne i Hercegovine, 1976,

Voje, Ignacij. *Poslovna uspešnost trgovcev v srednjeveškem Dubrovniku*, Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 2003.

Dubrovnik's Balšić Family in the Second Half of the 14th Century

Marijan Premović

University of Montenegro, Faculty of Philosophy

Study Program for History

Summary: *The surname Balšić appears in Dubrovnik sources in the second half of the 14th and the first decades of the 15th century. Some Balšić family members were mentioned in the sources only once, and it was usually noted where they came from to the city of St. Blaise: Stipko Balšić from Montenegro, Nikola Balšić from Dračevica, and Nikola Balšić from Bijela. For some Balšić family members, it is difficult to determine whether they were from Dubrovnik or perhaps came from Zeta: Nikšićanin Balšić, Milodrug Balšić, and Miloš Balšić. As they are mentioned only once in documents, it is not possible to provide information about their specific place of residence. One of the most well-known representatives of the Balšić family in Dubrovnik was Radul Balšić. His trading activity was documented through credits, lending, boat renting, trade networking, and acting as a guarantor. From his first mention in 1377 until 1415, his activity in Dubrovnik is shown in a chronological sequence. Radul was a butcher, a member, and at one time, the administrator of the Brotherhood of St. Nicholas, the patron saint of butchers in Dubrovnik. His intensive trading activity began in 1389. Balšić borrowed money alone, but most often he teamed up with his partner Dimko Tudorović (7 contracts, 2,292 perpers). During 1392, his trading business as a creditor with Dimko became more intensive, and they gave 5 loans totaling 387 ducats. This also demonstrates his successful trade networking and the trust he enjoyed in the city of St. Blaise. He traded in wooden beams, silver, grain, and ships. However, there is no mention in the documents that he conducted his trading activity in Zeta. Radul's family is known through the male line, and he had two sons: Dživko and Đurko. The documents do not provide any information about whether the mentioned Balšić family members had any connection to the rulers of Zeta, so it is very difficult to identify their origins and whether any of them belonged to a common family. Perhaps their surname was derived from a father's name. Radul's story partially fills the gaps in the knowledge of Dubrovnik's Balšić family and provides topics for further research work.*

Keywords: *Balšići, Dubrovnik, 14th century, Radul Balšić, trade, credits*